

Position paper Nibud over consumptief krediet

Nibud, 1-5-2020

Consumptief krediet biedt consumenten de mogelijkheid om aankopen te kunnen doen, terwijl ze op dat moment niet het geld hebben om het in één keer te kunnen betalen. Aan een lening zijn echter risico's verbonden. Die risico's zitten voor huishoudens niet alleen in potentiële betalingsachterstanden, maar ook in afhankelijkheid van krediet. Daarom is het belangrijk dat deze risico's worden gereguleerd. Dat kan grofweg langs drie lijnen:

- de toets op de financiële situatie van de klant;
- de verhouding tussen looptijd van de lening en het product;
- de maximale kredietvergoeding.

In deze notitie gaat het Nibud met name in op de maximale kredietvergoeding.

De economische crisis die het COVID-19 virus veroorzaakt is acuut en zal sommigen diep treffen. Huishoudens kunnen in acute liquiditeitsproblemen komen en zullen alles aangrijpen om toch aan geld te komen. Ook het proberen te verkrijgen van (onverantwoord) krediet. Daarom vindt het Nibud het belangrijk om nu extra te letten op verantwoorde kredietverlening.

Het Nibud vindt dat kwetsbare consumenten beter beschermd moeten worden tegen hoge kosten van krediet. Een verlaging van de maximale kredietvergoeding is daarvoor een goede en eenvoudige mogelijkheid.

Daar past wel een belangrijke kanttekening bij. De kredietvergoeding omvat naast de inkoop van geld, ook kosten die de kredietverstrekker moet maken voor de administratie, de inkomstenstoets, de kosten voor advies en bemiddeling, en onverhoopt incassokosten. Bij kleine, kortlopende kredieten is het logisch dat de kredietvergoeding in procenten hoger uitvalt dan bij grote, langlopende kredieten.

Een verlaging van de maximale rente zal vooral kleine, kortlopende kredieten treffen. Daaronder vallen de kleine goederenkredieten. Volgens onderzoek van de AFM zijn juist bij die categorie kredieten de achterstanden het grootst.

Het Nibud vindt het belangrijk dat er goed gelet wordt op mogelijk negatieve gevolgen van een verlaging van de maximale rente. Een verlaging kan een verschuiving met zich meebrengen naar kredieten met langere looptijden. Daarnaast wordt het voor huishoudens misschien moeilijker om een verantwoord krediet af te kunnen sluiten. De keuze voor de hoogte van de maximale kredietvergoeding behelst dan ook een evenwichtige belangenafweging tussen een adequate bescherming van de lener en een duurzaam kostenmodel voor de kredietverstrekker.

Waarom kan lenen een probleem worden?

Dat huishoudens krediet kunnen krijgen is een belangrijke drijver van economische welvaart. Zonder de mogelijkheid van kopen op krediet worden consumenten ernstig geremd in hun mogelijkheden. Met krediet kunnen inkomsten die in de toekomst worden ontvangen, gebruikt worden om nu aankopen te doen. Zonder krediet zouden huishoudens bijvoorbeeld minder makkelijk een auto kunnen aanschaffen.

Krediet is echter met risico's omgeven:

- De lasten van de lening kunnen zo hoog zijn, dat huishoudens te sterk moeten bezuinigen op hun overige uitgaven, wat negatieve gevolgen kan hebben voor de consumptie van overige uitgaven en mogelijk de bestaanszekerheid van het huishouden in gevaar brengt.
- De verwachte inkomsten kunnen in de toekomst tegenvallen, waardoor de geldnemer niet aan zijn verplichtingen kan voldoen. Dit heeft vervolgens ook weer effect op de financiële positie van de geldverstrekker.
- De geldnemer plaatst zich in een afhankelijke positie ten opzichte van de geldverstrekker. De geldverstrekker zou die afhankelijkheid kunnen misbruiken om de afspraken verder in zijn voordeel om te buigen.

Het belang van overheidsregelingen

Om de effecten van deze risico's in te dammen is het belangrijk dat de overheid regels stelt die aan de ene kant de consequenties van de aanwezige risico's verminderen, terwijl aan de andere kant er de mogelijkheid is om krediet te kunnen opnemen. In Nederland zijn dit soort regelingen opgesteld in het Burgerlijk Wetboek en de Wet op het Financieel Toezicht (Wft). Daarin zijn ook de Europese richtlijnen voor consumentenkrediet opgenomen.

Het toetsen van de financiële situatie

In deze wetten staat onder andere dat de geldverstrekker verantwoordelijk is voor het tegengaan van overkreditering en dat hij daartoe de financiële situatie van de klant toetst. Dat is een heel belangrijke voorwaarde: Het maakt duidelijk bij wie de verantwoordelijkheid rust om overkreditering tegen te gaan (bij de minst afhankelijke partij) en dat er een gedegen toetsing plaats moet vinden of de consument de lasten van de lening kan dragen. Het Nibud vindt deze toetsing uitermate belangrijk om overkreditering tegen te gaan. Het Nibud werkt daarom met marktpartijen en de AFM samen om deze toetsing verder te ontwikkelen.

Het nut van een maximaal rentepercentage

Een ander onderdeel van de regelingen bevat de mogelijkheid een maximale kredietvergoeding in te stellen voor kredieten aan consumenten (in de volksmond: *maximale rente*; deze term zullen we vanaf nu ook gebruiken).

Jaarlijkse kostenpercentage bevat alle kosten

Deze rente is meer dan de inkoopprijs van geld. Kredietverstrekkers moeten immers consumenten *het jaarlijks kostenpercentage (JKP)* van de lening tonen. Het JKP is het bedrag dat een consument als vergoeding betaalt aan de kredietverstrekker (dus niet de aflossing van het krediet). In het JKP zijn dus alle kosten opgenomen, waaronder:

- rentepercentage krediet;
- commissielonen;
- belastingen;
- kosten in verband met verplichte nevendiensten (kosten verplichte betaalrekening, transactiekosten);
- vergoedingen van welke aard ook in verband met de kredietovereenkomst en die bij de kredietaanbieder bekend zijn.

Dit jaarlijks kostenpercentage is belangrijk om leningen met elkaar te kunnen vergelijken. Omdat er een JKP is, kunnen kredietverstrekkers niet stunten met een laag rentepercentage om vervolgens allerlei andere verplichte kosten in rekening te brengen.

Het Nibud vindt het dan ook belangrijk om het JKP te behouden als maatstaf voor de vergelijkbaarheid van leningen.

Het bestaan van het JKP betekent dus dat kredietverstrekkers al hun kosten moeten omslaan in het rentepercentage. De aan de consument gevraagde rente bevat dan ook niet alleen de kosten van het inkopen van geld, maar dus ook:

- de kosten van de toetsing en administratie van de lening;
- provisie aan adviseurs en bemiddelaars;
- een risico-opslag voor incasso en afschrijving van leningen;
- een winstmarge.

Het is dit rentepercentage dat gemaximeerd kan worden. Het Nibud heeft geen inzicht in de hoogte van deze kosten bij geldverstrekkers, en kan dan ook niet inschatten of die kosten redelijk zijn. Wel plaatsen we enige kanttekeningen bij het gebruik van de huidige maximale rente.

Waarom een maximale rente?

Een maximale rente zorgt er voor dat de afhankelijkheid van de geldnemer ten opzichte van de geldverstrekker verder ingedamd wordt.

Een maximale rente bestaat al tientallen jaren in Nederland. Op het ogenblik bedraagt deze de wettelijke rente (nu 2 procent) plus 12 procent. In andere landen, zoals het Verenigd Koninkrijk, is er geen algemene maximale rente en zijn rentes van enkele tientallen procenten op jaarbasis geen uitzondering, met veel grotere schuldproblemen als gevolg. Duitsland hanteert geen vast rentepercentage. Het is aan de rechter om in individuele gevallen te toetsen of het rentepercentage redelijk en billijk is. Dit is ingevuld als een rentepercentage dat minder dan het dubbele is van de gemiddelde rentepercentages in de markt.

Het Nibud is voorstander van het blijven hanteren van een eenvoudige maximale rente.

Wie gebruiken maximale rente?

Aanbod van kredieten met hoge rentes

De meeste kredieten die verstrekt worden hebben een JKP dat ver onder de maximale rente ligt. Bij persoonlijke leningen met looptijden van enkele jaren vragen kredietverstrekkers rentes tussen de 6 en 9 procent. Dat is nog steeds fors, als je dat vergelijkt met de rente voor de inkoop van geld, maar de rente bevat dus meer kosten dan alleen de inkoop van geld. Een verlaging van de maximale rente naar dit soort percentages zal de markt voor persoonlijke leningen over het algemeen dus niet raken.

Hogere rentes zien we vooral bij leningen die *in principe* een kortlopend karakter hebben, en waarbij het gaat om relatief kleine bedragen:

- roodstanden;
- credit cards;
- bepaalde goederenkredieten;
- gemeentelijke kredietbanken.

Omdat de (vaste) kosten van de kredietverstrekker hier in korte tijd moeten worden gedekt en het gaat om kleine bedragen is het JKP hoger.

Dit zijn *in principe* kortlopende kredieten. De bedoeling is dat huishoudens het tekort snel (bijvoorbeeld binnen een maand) weer aanvullen. Huishoudens die in financiële problemen zitten, zullen echter vrijwel continu rood staan. Creditcard-achterstanden kunnen voor hen verlengd worden. In dat geval betalen deze huishoudens over veel langere periode een hoge rente, en het is de vraag of dat dan nog in overeenstemming is met de dekking van de kosten.

Dit is ook het geval bij bepaalde goederenkredieten, waar kredieten tot 36 maanden worden aangeboden tegen de maximale rente. Uit onderzoek van de AFM bleek dat achterstanden zich vooral voordeden bij dit soort kredieten.

Gemeentelijke kredietbanken vallen niet onder het toezicht van de AFM, omdat het leningen via de overheid betreffen. Wel dienen hun reglementen met betrekking tot kredietverlening voldoen aan de wetgeving in BW en Wft. Kredietbanken hebben klanten met een hoog risico en kunnen hun portefeuille niet of nauwelijks diversifiëren door ook leningen aan te bieden aan huishoudens met een laag risico.

Risk-based pricing

Een andere overweging die kredietverstrekkers maken is het risico van wanbetaling van een huishouden. Huishoudens met een laag risico op financiële problemen kennen een lagere risico-opslag en krijgen dus een lager rentepercentage. Omgekeerd krijgen huishoudens met hoger risico ook een hoger rentepercentage aangeboden. Dit wordt *risk-based pricing* genoemd.

Dit heeft het perverse gevolg dat huishoudens die het toch al moeilijker hebben ook een hogere prijs betalen voor het krediet. Waardoor het risico op wanbetaling nog groter wordt. Een dergelijke spiraal kan leiden tot extreem hoge rentes, waarbij de geldverstrekker enorm veel risico loopt op wanbetaling, maar toch voldoende rendement haalt van degenen die wel zo'n torenhoge rente kunnen opbrengen, al is het maar tijdelijk. Een maximaal rentepercentage zorgt er voor dat deze spiraal doorbroken wordt. Maar het is logisch te veronderstellen dat vooral diegenen de maximale rente betalen die het financieel het moeilijkst hebben.

Vraag naar kredieten met hoge rentes

Als een rationele consument zou moeten kiezen tussen het opgeven van spaargeld (rente ongeveer 0 procent) of het afsluiten van een krediet tegen 14 procent, zal de keus niet moeilijk zijn. Toch zijn er mensen die dergelijke rentes betalen.

Aan de ene kant zien we dat roodstand en creditcards gemak bieden. Door rood te kunnen staan, hoef je niet dagelijks, bijvoorbeeld in de dagen voor de maandelijkse salarisstorting, je saldo en je verwachte uitgaven te checken. Met een creditcard kun je in het buitenland en/of online betalingen verrichten die ook nog verzekerd zijn. Voor dit gemak zijn hebben consumenten best wat over en zijn zij bereid om rente te betalen. Daarnaast zijn er kosten verbonden aan een betaalrekening en een creditcard.

Veel mensen zien dit als een verlengstuk van hun betaalrekening en zijn zich er niet van bewust dat ze hiermee een krediet hebben afgesloten, laat staan van de rente die ze daarvoor betalen. De inkomenscheck vindt plaats bij de aanschaf van de creditcard, waarna tot een gelimiteerd bedrag krediet mogelijk is. Bij de roodstandfaciliteit die banken als

standaard aanbieden bij het openen van een betaalrekening is een inkomenscheck zelfs niet nodig.

Bij verzendhuiskredieten en kleinere goederenkredieten ligt dit mogelijk anders. Bij gespreid betalen, zoals ze dit meestal noemen, wordt het inkomen getoetst bij aanschaf van een product. Omdat het gaat om kleine bedragen, is deze toets niet zo uitgebreid. Bij kredieten onder de 1.000 euro hoeft het inkomen bijvoorbeeld niet onderbouwd te worden met een bewijsstuk.

De kans is groot dat vooral de huishoudens die bij een verzendhuis een hoge rente willen betalen, huishoudens zijn met weinig andere financiële mogelijkheden.

Beperken van de risico's van kredieten met hoge rentes vooral nu belangrijk

De economische crisis die het COVID-19 virus veroorzaakt is acuut en zal sommigen diep treffen. Huishoudens kunnen in acute liquiditeitsproblemen komen en zullen alles aangrijpen om toch aan geld te komen. Ook het proberen te verkrijgen van (onverantwoord) krediet. Deze huishoudens bevinden zich in een afhankelijke situatie ten opzichte van geldverstrekkers. De bovengenoemde risk-based-pricing spiraal zou daarbij op een lager punt gebroken kunnen worden, om er voor te zorgen dat geen misbruik wordt gemaakt van deze acute afhankelijkheid.

Mogelijke nadelen van een verlaging van het maximale rentepercentage

Een (forse) verlaging van het maximale rentepercentage kan ook nadelen met zich meebrengen.

Bepaald krediet wordt niet meer aangeboden

Het maximale rentepercentage kan zo laag worden, dat het voor kredietverstrekkers niet meer lonend is om bepaalde soorten krediet nog langer aan te bieden. Het zal daarbij gaan om:

- kredieten met een korte looptijd;
- kredieten voor kleine bedragen;
- kredieten aan huishoudens met een hoog risico.

We bespreken dit kort hieronder:

Verschuiving naar langere looptijden

Als kredieten met een korte looptijd niet meer worden aangeboden, kan verschuiving optreden naar kredieten met een langere looptijd. Omdat dan over langere periode rente betaald wordt, zouden de totale kosten voor de consument kunnen oplopen.

Belangrijk hierbij is te blijven aansluiten bij het doel van het krediet. Niets is voor een consument zo frustrerend als nog te betalen voor een product dat men niet meer heeft. Een koppeling van de looptijd van het krediet aan de levensduur van het aan te schaffen product is dan ook gewenst. Dat kredietverstrekkers doorlopend krediet terugdringen, is dan ook een goede ontwikkeling. Ook bij het oversluiten van leningen, zou kritisch gekeken moeten worden naar de resterende looptijd.

Bij thuiswinkels en ander goederenkrediet voor kleine bedragen kan gespreid betaald worden, ook voor producten waarvan het de vraag is of de economische en technische levensduur langer is dan 1 of 2 jaar, bijvoorbeeld kleding. Het verlagen van de maximale rente kan het bijkomende effect hebben, dat kredieten voor dit soort producten minder wordt aangeboden.

Moeilijker kleine bedragen kunnen lenen

Veel aanbieders van persoonlijke leningen hanteren een ondergrens voor krediet, van bijvoorbeeld 5.000 of 10.000 euro. Bij dat soort bedragen kunnen de kosten terugverdiend worden met rentepercentages ruim onder het maximum.

Voor kleinere bedragen is het vrijwel niet mogelijk een persoonlijke lening af te sluiten. Kredietvragers zijn dan aangewezen op thuiswinkels of via roodstand of credit card. Verlaging van de maximale rente zou er toe kunnen leiden, dat kleine kredieten niet meer worden aangeboden. Hoewel we dus geen inzicht hebben in de kostenstructuur van de verstrekkers, schatten we in dat bij roodstand en creditcards nog steeds kleine bedragen aan krediet verstrekt zullen worden, ook bij lagere rentes. Bij betaalrekeningen is de roodstand een aanvullende optie, en wordt vaak al minder dan de maximale rente gevraagd. Ook bij creditcards zijn er genoeg andere opties om de kosten van de kredietverlening te dekken.

Minder kredieten aan huishoudens met een hoog risico

Bij de kleine goederenkredieten is dit minder zeker. Als deze aanbieders stoppen met het aanbieden van krediet voor kleine bedragen, gekoppeld aan een duurzaam consumptiegoed, verdwijnt misschien voor sommige huishoudens de enige mogelijkheid om bijvoorbeeld een wasmachine te kunnen aanschaffen. Daarvoor is dan ook aanvullend beleid nodig, bijvoorbeeld via ruimere witgoedregelingen van de gemeente.

Conclusie

Zoals in de inleiding geschetst bevat kredietverlening aan huishoudens meer risico's dan alleen de betaalbaarheid van de te betalen bedragen aan rente en aflossing. Huishoudens komen in een afhankelijke positie terecht en lopen risico als inkomens in de toekomst tegenvallen.

Bij gewenning van het kopen op krediet blijven die afhankelijkheid en de risico's in stand. Bij een zeer lage rente kan het financieel aantrekkelijk lijken veel te lenen en kan gewenning aan krediet optreden. Iets van een financiële prikkel om lenen te ontmoedigen is dan ook gewenst.

Het Nibud vindt dat kwetsbare consumenten beter beschermd moeten worden tegen hoge kosten van krediet. Een van de belangrijke instrumenten daarbij is de hoogte van de maximale rente.

Een verlaging van de maximale rente is daarvoor een goede en eenvoudige mogelijkheid. De maximale rente is al lange tijd niet aangepast. De inkoop van geld is in de tussentijd fors goedkoper geworden. Dat alleen al pleit voor verlaging. Daarnaast zien we dat de meeste problemen met achterstanden voorkomen bij thuiswinkels die grotendeels de maximale rente vragen. De hoogte van de maximale rente is misschien niet de enige oorzaak daarvan (het kan ook een minder stringente toetsing zijn of een mismatch tussen product en looptijd), maar verlaging zal zeker helpen de achterstanden te verkleinen.

Tegelijkertijd past daarbij wel een belangrijke kanttekening. Kortlopend krediet zal naar zijn aard en kostenstructuur altijd duurder zijn dan een langlopende lening. De keuze voor de hoogte van de maximale kredietvergoeding behelst dan ook een evenwichtige belangenafweging tussen een adequate bescherming van de lener en een duurzaam kostenmodel voor de kredietverstrekker. Het Nibud vindt het belangrijk dat er ook goed gelet wordt op mogelijk negatieve gevolgen van een verlaging van de maximale rente. Een verlaging kan een verschuiving met zich meebrengen naar kredieten met langere looptijden.

Daarnaast wordt het voor huishoudens misschien moeilijker om een verantwoord krediet af te kunnen sluiten. Aan de wetgever is het om daarin het juiste pad te kiezen.